

hímzésbeli tudásukat tarsolyokon, ruhadarabokon érvényesítik.

A régi népművészet gazdag motívumai, pazar színei kelnek újra szárnyra, de már nem mint egzotikumok, használhatatlan különlegességek — melyekről gyakran helytelen, a gatya, fokos, puszta és betyár színvonalán mozgó, ránk nézve cseppet sem hízelgő megállapításokat vonnak le jelenlegi műveltségünkről —, hanem szárnyra kelnek ezek, mint egy magas kultúrájú nép mindennapi életének természetes jelenségei.

Még nem állanak részletes számszerű adatok iparművészeti exportunk válfajai tekintetében rendelkezésünkre, mégis képet kapunk a statisztika adataiból ennek az exportnak nagy életképességéről. Így megállapíthatjuk, hogy az 1933. évben a magyar háziipari és iparművészeti kivitel összértéke 1 millió 300.000 pengőre rúgott, s ebből az összegből kosár- és gyékényárukra mintegy 300.000 pengő esett, különféle egyéb fajtájú árukra 100.000 pengő, míg a megmaradó 900.000 pengőn csaknem kizárólag hímzett, szövött s egyéb fajta magyaros textíliákat vittünk ki külföldre. Hogy ez aránylag mily hatalmas tétel exportunkban, akkor tűnik ki leginkább, ha tudjuk, hogy ugyanebben az évben (1933-ban)

konfekcionált ruhákban az összkivitelünk 1 millió 768.000 pengő volt. És ha tekintetbe vesszük, hogy a mostan lezárult 1934. évben a magyaros kézimunkák, s ruházati cikkek kivitele a tavalyihoz képest körülbelül újabb félmillióval 1.8 millió pengőre emelkedett és ha ehhez hozzászámítjuk azt a belső láthatatlan, igen jelentős exportot, melyet a külföldi látogatóink itthoni vásárlása jelent, úgy fogalmat alkothatunk arról, mennyire nagyarányú az iparművészeti tevékenység, melyet mű- és háziiparosaink ezen a téren kifejtének.

A magyar iparművészet géniusza most útban van, hogy meghódítsa a világot. Mint a skandináv államokban s újabban Itáliában, a mi kis országunkban is új élet támad a régi szövőszekek, rokkák, hímző- és csipkeverő-asztalok körül. Mindazt, ami ebben etnikailag érdekes, szívesen fogadják tengeren túl és távoli világrészekben is. Ehhez persze, nemcsak a magyaros színek és népművészeti motívumok muzsikája szükséges. Ezekkel együtt át kell vinni a régieknek erős anyagi szolidaritását, festékeik, fonalaik színállóságát, a díszítmények technikai finomságát s mindenekfelett azt az iparművészeti etikát, mely még az exportlistán is legfőbb biztosítéka a sikernek.

ÜNNEPEK ÉS HÉTKÖZNAPOK ÖTVEN ÉV TÖRTÉNETE DIÓHÉJBAN

Írta: Dr. NÁDAI PÁL

Ötven évvel ezelőtt, 1884 október havában nyolc kiváló férfiú ült le egy tanácskozásszobához, hogy az ország művészi iparának sorsát megbeszéljék. E nyolc férfiú névsora: Hegedüs Károly, Ipolyi Arnold, Keleti Gusztáv, Pulszky Ferenc, Ráth György, Széchenyi Pál gróf, Trefort Ágoston és Zichy Jenő gróf. Megbeszéléseik eredménye nem jegyzőkönyvek, hírlapi kommunikék és pohárköszöntők sorozata lett. Szerényen és észrevétlenül megszületett a Magyar Iparművészeti Társulat. Aki végigkíséri fejlődését mustármagtól a cédrusfáig, felismeri benne a mult századnak egyik legizmosabb művelődési intézményét. Mint az a nyolc férfiú, azonképen az ő közös alkotásuk is nem a szónokló, hanem a cselekvő hazafiság világító példája lett. Öröm, bátorító érzés végiglapozni ennek az ötven évnek hiteles krónikáit. Mert nemcsak, hogy nincs hozzá hasonló tevékeny, sokoldalú és örökké megifjodó művészeti egyesülete ennek az országnak, de egy jókora darab magyar történelem is visszacsillan a tükréből. Nehéz megállapítani: vezérei voltak-e nagyobbak vagy közkatonái? Mint ahogy bajos eldönteni: ünnepei érdekesebbek-e vagy hétköznapjai? Az ötven évnek története még a hűvös szemlélet távlatából is nemes ötvösékszernek tűnik fel, melyben smaragdok, zománcok és kristályeseppek illeszkednek egymás mellé.

A h o n s z e r z ő m u n k a .

Mint minden kulturális mozgalomnak, az Iparművészeti Társulatnak is megvan az ő mithoszi

kora. Az 1885 február 8-án megalakult társulat tizenegy évig húzódott meg az Andrássy út és Vörösmarty utca sarkán, az akkori Zeneakadémia földszintjén. Szűk kis iroda, mellette olvasószoza, ennyi volt a bibliai mustármag. Az első elnöke: Trefort közoktatási miniszter innen irányította a társulat munkáját, melyben felváltotta később Liphay Béla báró, majd a nagyszerű művészeti fogékonyságú Keglevich István gróf. Lassan, nagy nehézségek közt indult meg a munka. Kilenc éven át csak ügyvel-bajjal, de egyébként igen érdekes tartalommal jelent meg a társulat folyóirata, a Művészi Ipar. Utóbb 1895-ben és 96-ban már csak évkönyv formájában. Mint folyóiratnak, Pasteiner Gyula, a nagynevű műtörténész adott neki gazdag változatosságot. De már a megalakulás másnapján megindult a hare a magyar művészi iparosok termékeinek népszerűsítésére is. Az irodahelyiségektől két házzal odább, ugyanott, ahol ma kiállítási és irodahelyiségei tágas sora van, találta meg karácsonyi bemutatóinak első terméit az ifjú társulat. Ott volt akkor az Iparművészeti Múzeum és innen kelt szárnyra nemcsak a két intézmény nagy fel lendülése, hanem az a néhány kiváló egyéniség is, aki röptüket irányította.

A z a l k o t á s m e g i n d u l .

Nemcsak a most élő régiek, de fiataljaink is jól tudják, mit jelent a nemzet életében a millennium éve. Az ezeréves Magyarország ragyogó öntudatának fényében odarakta a világ elé kultúrája

értékeit. Ő, nem kirakat volt ez, hanem egy ifjú óriás nagy ünnepi seregszemléje s új meg új alkotásokban fellobogó vágyainak hőskora. 1896-ban elkészült a millennium évének egyik legnagyobb épülete, Lechner Ödön gyönyörű palotája az Üllői úton, mely most már hosszú évtizedekre magába foglalta a mult és jelen reprezentáns intézményeit: az Iparművészeti Múzeumot, a multak hagyományait és az Iparművészeti Társulatot izmos fiataljaival. A kétféle eszmény csodálatosan dobbant össze egyetlen szívben: Ráth Györgyében. Az ő hatalmas koncepciója összefogta a történeti multat és az új irányok közt tétovázó jelent s mint egy elkésett reneszánsz-főúr ragyogott, lelkesített, tett-vett, megbízásokat adott s munkások hadait irányította. Egyik oldalon Radisics Jenő finoman érzékeny historicizmusa, másik oldalon az ifjú Györgyi Kálmán ipari s művészi fogékonysága, — úgyszólván egy emberöltőre biztosította általuk szívének e nagy ügyét. A társulat már eredményekkel is rászolgált a bizalomra. Hiszen az ezredéves kiállításán, az Iparcsarnok külön pavillonjában már ott voltak sikeres szobái, bútorai és apró tárgyai, melyek friss levegőt lélekzettek azon idők ó-német és neorokokó füledt stílusbútorai közt.

Művészek és iparosok.

Mint az a többi európai nemzetnél is megszokott jelenség volt, a kilencvenes évek végén hatalmasan előretörő iparművészetnek élharcosai nálunk is — a képzőművészek voltak. Ha végignézzük a nagy-sikerű kiállítások tervezőinek névsorát, lépten-nyomon ilyen nevekkkel találkozunk: Nádler Róbert, Háry Gyula, Nagy Lázár, Székely Árpád, Deák-Ébner Lajos, Vaszary János. A festészet, a szobrászati véső és a rajzoló-ón jeles mesterei maguk csak akkor kezdték a műhelyek anyagait, szerzőségeit tanulmányozni s lassan közülük kerülnek ki az iparművészet legszívósabb élharcosai, mint például az ugyancsak festőből lett bútor- és kerámia-tervező Horti Pál. Talán csak Faragó Ödön volt az egyedüli azon időben, aki az anyagok és a gyalupad iskoláját úgyszólván gyerekkorában végezte el. Persze, a másik oldalon, a társulathoz tartozó jeles iparosok sok mindent kiegyensúlyoztak abból, amit a „papirostervező“ elvétett. Mint az egykori „nagy gárda“ fényes nevei sorakoznak fel évről-évre a karácsonyi, majd a tavaszi bútorkiállításokon: Thék Endre, Zsolnay Vilmos, Jungfer Gyula, a ma is tevékeny Róth Miksa, Fischer Zsigmond stb., stb. Nem esoda, hogy az amúgy is merész képzőművészeti fantázia az uralkodó szecesszió szabados vonalai közt gyakran túllőtt a célon. A kivitelező iparos néha csóváltatta a fejét. Szegény jó Rippl-Rónai, aki pedig Maillol és francia művészbarátai példájára szintén mindent tervezett: bútort, szőnyeget, hímzett paravánt, könyvkötést, össze is kapott kiesít Thék Endrével, mikor az Andrassy-ebédlőnek bútorain a realitás nem adta vissza teljesen az elgondolást. Még meg is neheztelt érte, hogy 1898-ban nem ő nyerte el a társulat aranyérmét, hanem Róth Miksa. Pedig sem neki nem volt igaz, sem azoknak nincs igazuk, akik ma e „szecessziós“ vonalvezetésű tárgyakat az izléstelen-ségek múzeumába süllyesztenék. Egy ragyogó

művészet tigriskörmeinek játéka ez a papiroson. És hősi emléktárgyak abból az időből, mikor Andrassy Tivadar gróf művészetpolitikát hirdetett a parlamentben — és az otthona falain belül.

A s z e n t t a v a s z .

Különös zamatja van ezen korszak magyar iparművészetének. Nyugateurópai és magyaros egyidejűleg. Csaknem minden tervező ezt a kettős feladatot érzi. Egyik oldalon a francia „art nouveau“ iparművészete sugalmazta a stílusoktól való elszakadást, másik oldalon a Huszka—Lechner-féle hagyományoszeretet a népi díszítmények friss fuvallatát. A szomszéd Ausztria iparművészete költői és zenei tartalmat adott a maga Ver Sacrum-gondolatának, Olbrich, Klimt Hoffmannsthal, Bahr esztétikai mozgalmának. Nálunk a szecesszió iparművészetét a millennárius falu népművészete festette alá. Igaz, ebből hamis vágányokon komikus túlzások is fejlődtek. Zongoraszerű cimbalom magyaros virágintarziával. Királyi sátor a MÁV sínei mellett cifraszűrös hímzésekkel. De volt ebben a tavaszi levegőben valami nagyszerű erjesztő illat, amely leszürve, kifinomodva megmaradt a magyar iparművészet külön parfümjének.

Persze, ezzel a szent elragadtatással megjött az ellenhatás is. A Magyar Iparművészet páratlan tárgyilagossággal már 1898-ban bemutatja a Park Klub új bútorait, melyeket sorra angol bútorosoktól rendelt vagy másolt le a lelkes Aczél Béla báró. „Majd végül Waring fiókinzetet fog nálunk berendezni“ — vágta szemébe az új irányok lelkes fiataljai. De a stílusbútorokhoz hű báró nem hagyta magát. „Hát talán a magyarosnak esűfolt tulipános ládákat az Árpádok, Nagy Lajos, vagy Mátyás udvarának művészei találták ki?“ Bizonyos dolog, hogy már a kilencvenes években is sok kritika éri az új irányt és mikor Spiegel Frigyes itt a párizsi Bing példájára „Modern lakás“ címen műhelyboltot létesít, abban a józanabb angol iparművészet s Walter Crane meg Morris iránya lett otthonos, nem a túlzó német-belga irány.

Kiállítások évtizede.

De már benne is vagyunk a magyar iparművészet diadalmenetének korszakában. Az új évszázad harangütésére vonul ki a magyarság történeti és új ipari műkincseivel s a világ nagyvárosaiban sikert sikerre halmoz. E dátumok s e városok ma már annyira ismertek, hogy részletezésük szinte felesleges. 1900 — a párizsi világkiállítás évszáma. Bálint és Jámber épülete, a magyar történelmi pavillon az ő ezredéves kiállításról ismert műkincseivel s benne a nagyszerű „huszárterem“ Vágó Pál és Pataky László vásznaival és mindazzal, ami a magyar huszárt dicsőíti, — egyszerre rohamlépésben hódított meg minden látogatót. De a Faragó, Thék, Zsolnay, Teles és más jelesek alkotásai ugyanannyira. Igen nagy hatása volt ennek a kultúr-diplomáciai cselekedetnek nemzetünk életében. De befelé is: a szecesszió, a keletázsiai izlésvonal, az érem és plakett, valamint az öntött bronzszobrok művészi kultusza, melyeket Radisics vásárlásai legjobb oldalukról plántáltak át hozzánk, mély

hatást keltettek művészeinkben. Múzeumunknak még ma is nagyrabecsült kincsei e korból: Lalique ékszerei, Roty, Chaplain érméi, Barbedienne szobrai, Christofle evészközei stb.

1902-ben már a turini kiállítás sikerei tetézik iparművészetünk dicsőségét. Horti Pál itt már mint nagyszerű rendező mutatja meg csodásan sokoldalú tehetségét, melyet azután két évvel később St. Louiseban nagyobb terepen, szélesebb skálán vitt még nagyobb dicsőségre. Itt, e két kiállításon új szépség hatások érik az iparművészetet. Egyfelől az angol és skót iparművészet finom, opalescens szobái, átszellemült díszítőstílusa, másfelől az amerikai Tiffany és társai üvegmetsete, amely a magas lángon olvasztott fémek színpompájával ragadtatott el.

1906-ban következett a milánói kiállítás diadalmas magyar világsikerével és annyira gyászos tűzhalálával. Megint csak egy finoman ívelő és átfogó magyar gondolat: a galambos udvar a siker fő tényezője. Ma is hálával kell gondolnunk Maróti Géza és Faragó Ödön nagyszerű architektúrájára, melyet Nádler, Mátrai, Menyhért, Ligeti, Zsolnay, Kriesch, Nagy Sándor, Wigand, Medgyaszay s annyi más jeles művészi közreműködése tett még hatásosabbá. A végzetes tűzkatasztrófa csak megvédte az energiákat. 1908-ban már a velencei Magyar Művészház építésénél jelenik meg a mi díszítőművészetünk. Maróti Géza ünnepi hangulatú magyaros építése nagy sikokat teremt, amelyekben mozaik színekben csillan fel a gödöllői művészek elképzelése Attila fejedelem egykori udvaráról.

Így lehetne még vagy féltucat pirosbetűs dátummal folytatni a ragyogó magyar sikerek krónikáját. 1910-ben Wien az ő nemzetközi vadászkiállításával. A magyar főúri vadászkasztélyban (építé Fischer József) csupa érdekes, természetillatú interiór. Mindjárt utána új jelentős állomás: Turin 1911. A magyar ház, Tóry Emil és Pogány Móric kemény, csaknem könyörtelen szigorúságú vonalvezetésével a kor jelképe. Vasbeton és magyar formatörekvés. A hármashalmot jelképező kupoláktól a szemöldökfákig minden a magyar előidőkre emlékeztet.

Mint a magyar szívárvány útja, úgy ível felfelé a magyar dicsőség ebben a nagyszerű, nemzetközi iparművészeti vetélkedésben.

Míg egyszerre csak minden vértengerbe merült.

A h é t k ö z n a p o k .

Nem, nemesak a külső sikerek útján kulminált ekkor a magyar díszítő-erő. Itthon, bent is ekkor ért el az Iparművészeti Társulat a maga hőskora legszebb napjaihoz. Lapja, a Magyar Iparművészet, megerősödve a két és félezernyi tag támogatásától, szebbnél-szebb számokkal nyújt képet az európai és magyar alkotásokról. Benne éppúgy hangot kap a svéd, mint a francia, a gödöllői, mint a kalotaszegi művészet. Egy-egy testes száma a színház-, a gyermekművészetnek szól. Már megmutatkozik a München, Bécs felől közeledő új biedermeier-művészet s ugyanakkor régi hazai polgári és népművészetünk, budai patricius-házaink,

valamint muzeális kincseink szinte minden számban új oldalról ragyognak fel.

És egyik hazai kiállítás a másik után. 1902-ben Szegeden, utána úgyszólván évről-évre egy-két más vidéki városban: Kaposvár, Arad, Pécs, Miskolc, Debrecen, Kassa a főbb állomások. A fővárosban az Iparművészeti Múzeum, majd a Technológia a kiállítások színhelye. Legnagyobb a sikerük természetesen a bútorkiállításoknak. Ezekben 10—15 belsőség keretében jeleskednek bútortervezőink s iparosaink. De más iparművészeti alakulatok („A Műhely“, „Budapesti Műhely“, „Műbarátok kiállítása“) is nagyrészt a társulati kiállítók tevékenységével rendszeresítik működésüket. E mellett gazdag eredményű pályázatok, felolvasások, mindenféle ankétek és kezdeményező munkák teszik valósággal virulóvá a társulati életet a világháborút megelőző mástól évtizedben.

Emeljük ki itt — bővebb méltatás híján egyszerű felsorolással, — hogy a társulat a lelkeskedő papság ízlésének fokozására pompásan szervezett egyházművészeti tanfolyamokat rendezett 1910-től kezdve négy nyáron. Hogy közbenjárt a földművelésügyi miniszternél a sportversenytárgyak iparművészeti vásárlása érdekében. Ugyancsak a társulat lelkes munkájának eredménye volt a „Virágos Budapest“ egyesületnek életre hívása, mely igen sok jutalmat, propaganda-nyomtatványt osztott ki az utca esztétikájának fokozására. S ebbe a rovatba tartozik a társulat két nagyszerű kiadványáról való megemlékezés is. Egyik az iparosok ízlésfejlesztését szolgáló „Mintalapok“ kiadása, mely a kereskedelmi minisztérium támogatásával 1905—1908-ig jelent meg. Másik a maga nemében páratlanul álló „Iparművészet Könyv“-nek három kötete, mely Ráth György szerkesztésében máig is hirdetője e nagyszerű műbarát sokoldalú tehetségeinek.

Hogy a művészi nevelés és rajztanítás fokozásáért, ami különösképen közel állt néhai Györgyi Kálmán érdeklődéséhez, hányféle akciót indított meg a társulat, azt elsorolni is lehetetlenség volna. 1914-ben, a „kiállítások nyarán“, mikor külföldön is mindenütt nagyszabású vetélkedés folyt az iparművészetben, egy ritka érdekességű gyermekművészeti kiállítás nyílt meg a társulat rendezésében. Csupa kedves tanulószoba, színes játék, művészi falikép, könyv, bábjátékok vidámsága töltötte meg a kupolatermet. S mikor a művészet legvonzóbb közelségébe jutott a gyermekléleknek, egyszerre legördült a végzetes függöny...

A múzeum vidám színteréből egy hét alatt vöröskeresztes komor műhely lett...

C s ö n d e s , s z o m o r ú é v e k .

Ami ezután következik, azt maró szerszámokkal írta mindnyájunk emlékezetébe a történelem. Nem hirtelen, de lassú összezsugorodás. Katonásfrok és hadiemlék-akciók. Vörös ördögök a karácsonyi vásárokon. (Nem is vásárok már ezek, csak háborús bazárok.) Inséges iparművészekért való segítségkérések. Elvétve sines bútorkiállítás. Nehéz esztendők, melyek lassú pergésében szinte hősiességű erőfeszítéssel tartják össze a vezetők a társadalmi

érdeklődést. Van egy-két kisebb külföldi szereplése is iparművészetünknek (Szófiában, Sztambulban), van egy pár igen szép száma a folyóiratunknak (mint például a Károly király koronázását ismertető 1917. évi első szám), de egészben a remények és esüggedések váltakozása tükröződik a művészi életben. Míg azután a forradalmak, az összeomlás és a nyomukban járó társadalmi elernyedés szinte letargikussá tette a társulati életet is. S hogy ennyi nélkülözés, szomorúság és vész közben is szilárdan álltak a Ráth György által megalapozott pillérek, az nem kis részben az elnökségben való utódok érdeme. Előbb két évig Szalay Imre, majd 1912-ig Hadik-Barkóczy Endre gróf következett az elnöki székben. Utánuk Bárczy István foglalta el ezt a méltóságot, de nagyvonalú programjának, sajnos, nem minden pontját valósíthatta meg. De az állandóság, az erő és a bizalom örök forrása ez évtizedekben mindhaláláig Györgyi Kálmán igazgató maradt, az ő 1894 óta tartó böles, férfias tevékenységével s az ő nagy emberi tulajdonságai-
val.

A népművészet virágos kertje.

„A vidéken utazgató tagtársainktól 1906-ban arról értesültünk, hogy élelmes külföldi ügynökök összevásárolják, vagy csereberélgetéssel elszedik népünk hímes munkáit. A kapott figyelmeztetések és az akkoriban megindult romboló hatású iparosító törekvések arra indították társulatunkat, hogy rendszeresen gyűjtse az egyre gyérülő népművészeti emlékeinket.“ Így írt szerényen, személytelenül néhai Györgyi Kálmán ama nagyszerű akciójának kezdetéről, mely egymaga is méltóvá tenné őt az utókor hálijára. A népművészet értékének helyes, korai felismerése, kiapadhatatlan szerelme és önzetlen gyűjtése talán egyik legmaradandóbb érdeme. Csaknem háromezer tárgy, túlnyomórészt hímzés, kevés cserép, fafaragás, amelyekhez járult a fiatal iparművésznövendékek vidéken készült rajzainak s vízfestményeinek tömege, ez volt háromévtizedes gyűjtésének eredménye társulatunk javára. Pár száz darabot másfelé is juttatott: múzeumok, iskolák, gyűjtemények részére, de az anyag, mely gondos kezeléssel ma is megvan, csodás hagyaték s ki nem meríthető szépségforrás. Györgyi nemesak e gyűjtemény útján, hanem cikkek és mozgalmak segítségével is sugalló hatással volt az ő kedves eszményének, a „magyaros ízlés“-nek népszerűvé válására. Szinte művészettörténeti eseményszámba ment annak idején a Magyar Iparművészet kalotaszegi száma (1905), mely K. Lippich Elek, Edvi Illés Aladár, Kőrösfői Kriesch Aladár és mások részvételével, helyszíni tanulmányaival ráterelte építészaink s iparművészeink figyelmét Erdély paraszti kincsestáira.

A esüggedés és az erőmegújulás éveiben a magyar iparművészetnek e virágos kertjébe mindig jóleső érzéssel lehetett betekinteni. Kiállítások anyaga, legszebb folyóiratszámaink éltető színe volt az a sok bűvös-bájos holmi, melyben e nép évezredes szépségzomja van összesűrítve.

Virradás és újjászületés.

Mint egy hosszú, rossz álmokkal átszótt éjszaka: úgy fest emléünkben az a hét-nyolc esztendő, mely alatt a Magyar Iparművészetnek évfolyamonként átlag három-négy füzetet és itt-ott egy-egy kiállítás volt a Társulat életnyilvánulása. De az ölmos hangulat is lassanként felengedett. Elmultak azok a zugkiállítások és vásári lázak, melyeket a konjunktúra lovagjai rendeztek jobbra-balra s újból elkövetkezett 1923-ban a nemesebb irányú akciók ideje. Egyelőre félénken, de máris szép eredménnyel nyílt meg több mint tízéves szünet után a társulat első bútorkiállítása a Lipótvárosi Kaszinó nyári helyiségében s ugyanezen nyáron a monzai királyi kastély termeiben már bútorművességünk külföldi szereplése is új reményeket ébreszt. Két évvel később már a monzai kiállítás 12 termében szerepel a magyar iparművészet, melynek szép keretét Maróti Géza rendező-keze teremtette meg. Egy év múlva, 1926-ban Philadelphíában pedig Faragó Ödön válogatott iparművészeti anyaggal győzi meg az amerikai kiállítás közönségét magyaros törekvéseink érdekes eredményeiről.

1925-ben azután a társulat életének új fordulata következik: a mai hajlékába költözik be és a negyvenéves jubileumot meg az új fészkalapítást méltó ünnepek keretében üli meg. Alpár Ignác elnök emlékezetes szép beszédben köszönti a társulat vezetőit s mecénásait, elsősorban vitéz dr. József Ferenc főherceget, aki nagy őseink szépítő-tevékenységét hozta magával a társulat vezetőségébe s azután Klebelsberg Kuno gróftól köszöntötte, aki, mint az iparművészeti társulat védője, követte egykori nagy alapítónk szellemének irányvonalát. Ugyanez évben most már saját otthonában mutathatta be a társulat új lakáskiállítását. A régebbi berendező-gárda mellett az ifjabb nemzedék törekvései is bemutatkoztak itt egy-egy finoman leszűrt lakószoba keretében.

Jogos önbizalommal indult el a társulat az új sikerek útján. Az 1929. évi barcelónai kiállításon Györgyi Dénes és Menyhért Miklós nagyszerű modern keretet adtak a régi dicsőségben megújult iparművészetünknek. A gyönyörű főkapun, a nemes egyszerűségű vártorony-falon át a lépesősor magasságában megint felragyogott külföldön a magyar tehetség. A következő évben az Iparművészeti iskola jubileumi kiállításán még közelebről mutatkozott meg, mennyire átérzi itt a régiek s újabb nemzedék az új életnek új építészeti, térképző és díszítő igényeit.

De mintha tépő balsorsunk nem akarta volna a fejlődés új vonalának zavartalanságát. Kidöntötte a társulat legrégebb, legerősebb oszlopát és utána megrecsegettette annak egész szerkezetét.

Zavaros évek és új célok.

Györgyi Kálmán halála 1930 januárjában nemcsak megrendítette barátait és sok-sok ezer hívét, de a társulat életében szinte pótolhatatlan vesztésnek hatott. A következő évek zürzavarai, a vezető személyek sűrű változásai meglehetősen gyors ütemben igazolták e sötét aggodalmakat. Elég szerencsés körülmény, hogy a társulat legerősebb

összefogó tényezője, a Magyar Iparművészet rövidesen végleges gondozót kapott Szablya-Frischauf Ferenc társulati alelnök személyében, aki 1931 óta biztos kézzel emelte föl a folyóiratot, a legszebb évek eszményi színvonalát tartva szem előtt. Kisebb-nagyobb átmeneti zökkenő után 1933-ban a társulat adminisztratív vezetése is erős kezekbe került. Szablya János előbb mint választmányi tag, azután mint ügyvezető alelnök új — mondhatni fundamentális — reformokkal támasztotta alá a társulat egész építményét. Az 1933. évben kapott felhatalmazással élve, a régi háziipari mozgalmak tengődő maradványait új, széleskörű és friss akcióval helyettesítette. A gazdasági és elsősorban exportlehetőségeket jelentő mozgalom egyidejűleg megteremtette háziiparunk vidéki munkaműhelyeinek új, becsületesebb ízlésirányát is. A társulat helyiségeibe friss élet, munkaritmus költözött. Irodái mellett, hogy munkatermek, egyúttal exportkiállítási anyagok gyűjtőhelyei. Az elmúlt két évnek a munkatempója már egész fővárosi népművészeti s vidéki (Szolnok, Debrecen, Nyiregyháza) kiállítások mellett egy nagyszabású lakáskiállításra (1933. Technológia) tekinthet vissza. De ezenfelül egy olyan finom sokszorosító művészeti kiállításra is, mely 1934 nyarán Györgyi Dénes rendező elgondolása nyomán egy csapásra a legmagasabb európai színvonal légkörébe állította grafikai művészetünk termékeit. Ha e mellett a sokféle külföldi árumintavásáron, valamint a milánói Triennálén való szerencsés szereplést is számbavesszük, máris igazoltnak látszik az új rezsim alapvető célkitűzése: a magyar iparművészet és háziipar külön-külön úton, de végeredményben egységes stratégiával fogja feltámasztani társulatunk, művészeink meg iparosaink régi lendületes életét.

In memoriam.

Az Iparművészeti Társulat igazi erkölceit a múlt s jelen értékeinek szoros együttműködése tartotta fenn. Ennek az ünnepi számnak más lapjain találja az olvasó a nagy alapítókra vonatkozó emlékezőket. Itt azoknak alakját és szellemét akarjuk egy perere megeleveníteni, kik a csendes és szívós harcok közben eltűntek s minden ünnepen és minden évfordulón megérdemlik az emlékezés méceslángjait.

Ilyen hős katonája volt a magyar iparművészet első élesapatának néhai Horti Pál (1865—1907). Igazi hősi halottja a magyar iparművészet szent ügyének. Apjának kisiparos házából hozta magával azt a nagy rajongást, mely a magyar ipar minden kis és nagy megnyilatkozásához fűzte. Iparrajziskolai tanár, külföldet járt művész, sokszor kiűzetett tervező, mikor 1904-ben kimegy Amerikába, hogy a st. louis-i kiállítást rendezze. Utána New-Yorkban telepszik le, de a munka és a tudás olthatatlan szomja világkörüli útra kergeti.

Mexikóban, az indián kultúra ősi kincseinek formavilágát tanulmányozva lepte meg a sárga láz, mely végre is leterítette nemes ábrándok között, melyeket az ősmagyar díszítőmotívumok indián rokonságáról szőtt. 1910-ben az Iparművészeti iskola igazgatóját s lapunknak, a Magyar Iparművészetnek három évén át volt szerkesztőjét: Fittler Kamillt vesztettük el. Ő is nyugateurópai városokban szerzett nagy építészeti tudását boesátotta az oktatás és iparművészeti szervezés szolgálatába. A világháború annyi fiatal hősi halottja közt 1915 őszén elesett egy nagy reménységünk is, dr. Sztrakoniczky Károly, alig huszonhatéves korában, Tomanovacnál. Csupa lobogó lelkesedés a szemében; kedves, vidám grácia az alakjában; a színpadnak, a nagyvárosnak, a szépművészeteknek hódoló tisztelete a szívében, — így maradt meg egyénisége kegyeletünkben. 1922-ben különösen dús aratása volt a halálnak sorainkban. A nagyérdemű múzeumigazgatón, Radisics Jenőn kívül elvesztettük dr. Fieber Henriket, a tudós esztétikust és az egyházművészeti mozgalmak szorgalmas szervezőjét s ugyanerre az évre esik Körösfői-Kriesch Aladár elhunytja is. Másutt és sokfelé esik szó művészi munkájának átfogó íveléséről. Itt csupán az Ő vonzó nevelő- és sugalló egyéniségének akarunk hódolni. Egyfelől a népművészetnek, másfelől az angol prerafaélita-mozgalom kézműves eszményeinek ápolásával csak gazdagabbá tette életének nagy opusát. Két évvel később, 1924-ben követte őt spiritualis eszméinek lelkes híve és barátja, Koronghi Lippich Elek, aki szóval, tollal, az akták közt is hevülni tudó lélekkel támogatott mindent, ami a magyar iparművészet javára szolgált. A finn művészet, a kalotaszegi népművészet ismertetése s mozgalmaink egész sora hirdeti az ő meleg szívének felszínre jutását. 1928-ban Bartóky József dr., államtitkár a Virágos Budapest mozgalomnak sok-sok évén át volt irányítója távozott az élők sorából. 1931-ben egy nagyérdemű, szerény, de fáradtságot nem ismerő tudósunk, Divald Kornél okozott fájdalmat időelőtti távozásával. Múzeumunk kincseinek s társulatunk népművészeti gyűjteményeinek bőséges anyaga az ő vándorlásainak, felvidéki sétáinak köszönheti, hogy sértetlenül és szinte fillérekért jutott az utókor birtokába. Kedves, derűs arca pedig mindig ránk mosolyog, ha magvas műtörténeti tanulmányait, vagy érdekes háttérű történeti regényeit lapozzuk. Legutóbbi évi vesztéseink közé tartozik Szőnyi László könyvtáros is, aki sok-sok alapos könyvismertetés révén írta be nevét folyóiratunk történetébe.

A krónikás meghatott érzésekkel teszi le tollát, mikor a félszázad filmje fényes és gyászos pillanatképeivel lepereg előtte. S értékmérések helyett megállapítja, hogy ebben a két viharos emberöltőben egyformán hősként küzdött ezen a mi vitorlásunkon tiszt és közlegény, matróz és kapitány, távoli, ismeretlen, nagy célok felé haladva s szerény hajón.